

Actuele ontwikkelingen in het betalings- en effectenverkeer

Op 28 januari 2008 is de gemeenschappelijke eurobetaalruimte SEPA van start gegaan met de introductie van de SEPA-overschrijving. In de eerste week zijn door Equens, de Nederlands-Duitse payment processor, al 82.000 SEPA-overschrijvingen verwerkt. De gevolgen van de invoering van SEPA voor consumenten en bedrijven zijn vooralsnog beperkt.

De Overstapservice, de verhuisdienst van de gezamenlijke Nederlandse banken is in opdracht van de minister van Financiën geëvalueerd. De Overstapservice is een effectief instrument maar kan binnen SEPA niet in zijn huidige vorm blijven bestaan. Het Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer (MOB) is van mening dat de Overstapservice goed functioneert en heeft gevraagd te onderzoeken hoe de service op (middel)lange termijn gehandhaafd kan blijven.

De Nederlandsche Bank (DNB) en de Nederlandse financiële instellingen zijn op 18 februari 2008 overgegaan op het nieuwe hoogwaardige betaalsysteem TARGET2. In november 2007 ging dit nieuwe topgirale systeem al live voor acht andere centrale banken.

DNB heeft als eerste centrale bank in de Europese Unie de productie van eurobankbiljetten Europees aanbesteed. De aanbesteding van DNB is een stap op weg naar een gezamenlijke aanbesteding door centrale banken vanaf 2012.

Start SEPA

Op 28 januari 2008 is de eerste fase van de gemeenschappelijke eurobetaalruimte (Single Euro Payments Area, SEPA) van start gegaan. De doelstelling van SEPA is dat er één Europese betaalmarkt komt waarbij er geen verschil meer bestaat tussen binnen- en buitenlandse betalingen. De totstandkoming van een gemeenschappelijke eurobetaalruimte draagt bij aan het beter functioneren van de interne Europese markt. Met de introductie van de euro als gemeenschappelijke munt in 1999 en de invoering van eurobankbiljetten en munten in 2002 is al een belangrijke bijdrage geleverd. SEPA is een volgende stap en richt zich op het girale betalingsverkeer van consumenten en bedrijven: in het gehele eurogebied kunnen betalingen worden gedaan vanaf één enkele rekening, onder dezelfde basisvoorwaarden, waar dan ook in het eurogebied.

Vanaf 28 januari is het mogelijk om via een SEPA-overschrijving een betaling te doen of te ontvangen. In de eerste week na de introductie zijn er door Equens, de Nederlands-Duitse payment processor, 82.000 SEPA-

overschrijvingen verwerkt. Dit aantal is weliswaar slechts een fractie van het aantal binnenlandse overschrijvingen maar overtreft toch de verwachtingen. In 2009 volgt de introductie van een ander betaalproduct: de SEPA-incasso. Ook worden betaalpassen de komende jaren geleidelijk vervangen. Nieuwe betaalpassen zijn voorzien van een zogenaamde EMV-chip, een wereldwijde standaard die ook voor SEPA is gekozen. Het aantal winkels en restaurants e.d. in Europa waar met een betaalpas kan worden betaald zal toenemen. Identificatie zal in Europa steeds vaker door middel van het intoetsen van een pincode plaatsvinden, het zetten van een handtekening is dan niet meer noodzakelijk.

Migratieplan SEPA

De gevolgen van de invoering van SEPA voor consumenten en bedrijven zijn vooralsnog beperkt. Naast de 'nieuwe' Europese betaalproducten kan namelijk nog steeds gebruik worden gemaakt van de 'oude' nationale betaalproducten. De nationale betaalproducten zullen echter geleidelijk worden vervangen. Voor de overgang van de oude naar de nieuwe betaalproducten is in 2007 een Nederlands migratieplan opgesteld. Dit plan is opgesteld door de stuurgroep SEPA migratie NL, waarin banken, Currence (eigenaar van betaalproducten als PIN, Chipknip en Acceptgiro) en DNB participeren. Het plan geeft inzicht in hoe de stuurgroep denkt dat de migratie kan verlopen. Het plan is ingebracht in het Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer (MOB), waarin vertegenwoordigers van aanbieders en gebruikers zich onder voorzitterschap van DNB inzetten om de efficiëntie, veiligheid en toegankelijkheid van het betalingsverkeer te bevorderen. Het MOB heeft in positieve zin kennis genomen van het plan. Wel is er een aantal zorgpunten geformuleerd. Over de voortgang van deze zorgpunten wordt periodiek aan het MOB gerapporteerd. Tevens vindt publicatie plaats op de webpagina van het MOB (www.dnb.nl/betalingsverkeer/MOB). Hieronder wordt een aantal zorgpunten toegelicht.

International Bank Account Number

Consumenten en bedrijven die vanaf 28 januari de SEPA-overschrijving willen gebruiken, dienen te beschikken over het International Bank Account Number (IBAN) van de begunstigde en de Bank Identifier Code (BIC) van de bank van de begunstigde. Deze codes waren al vóór de invoering van SEPA nodig om een overboeking naar het buitenland te doen, maar nu kunnen ze ook gebruikt worden voor betalingen binnen Nederland.

Het IBAN bestaat in Nederland uit het huidige binnenlandse rekeningnummer voorafgegaan door codes om het land en de bank van de betaalrekening te identificeren. Omdat op termijn de nationale betaalproducten worden vervangen door SEPA-producten zullen ook de bestaande rekeningnummers door IBAN's worden vervangen. Vanuit de consumentenvertegenwoordigers in het MOB is nadrukkelijk aandacht gevraagd voor dienstverlening die de overgang van bestaande rekeningnummers naar IBAN's zo gemakkelijk mogelijk maakt.

De stuurgroep SEPA Migratie NL heeft in december 2007 uitgesproken dat Nederlandse banken bij voorkeur gezamenlijk een dienstverlening voor het verkrijgen van IBAN en BIC van de begunstigde zullen aanbieden. In februari 2008 is gestart met het selectieproces van een serviceprovider die een zogenaamde centrale verrijkingsservice zal voeren ten behoeve van de Nederlandse banken. Via deze centrale service zal het mogelijk zijn om van Nederlandse rekeningnummers de bijbehorende internationale rekeningnummers te achterhalen. De service wordt opengesteld voor zowel particuliere als zakelijke gebruikers. Via internet of telefoon kan het IBAN worden opgevraagd. Ook zal het mogelijk zijn om digitale bestanden aan te leveren voor conversie van grote aantallen rekeningnummers naar IBAN's. Overigens is het op dit moment al mogelijk om via www.ibannl.org en websites van een aantal banken het IBAN op te vragen. Hiertoe dient de gebruiker uiteraard de beschikking te hebben over het huidige rekeningnummer én de naam van de bank waarbij de rekening loopt.

Standaardisatie klant-bank-domein

Een van de zorgpunten van het MOB betrof het ontbreken van voldoende standaardisatie voor het aanleveren van betaal instructies door klanten aan hun bank (het zogeheten 'klant-bank-domein'). In het samenwerkingsverband van Europese banken dat de totstandkoming van SEPA voorbereidt, zijn over deze standaardisatie namelijk geen afspraken gemaakt. Vooral grootzakelijke klanten achten van belang dat zij niet per bank worden geconfronteerd met uiteenlopende aanleverinstructies, omdat dit tot hoge kosten zou leiden. In 2007 bleek standaardisatie op Europees niveau nog niet mogelijk. Het Nederlandse bankwezen heeft als alternatief eind 2007 een collectieve standaard vastgesteld die aansluit bij de standaard zoals gehanteerd in België. Deze *SEPA Credit Transfer XML customer-to-bank Implementation Guidelines for the Netherlands* zijn gepubliceerd op www.sepanl.nl. In de eerste helft van 2008 worden aanvullende optionele *XML implementation Guidelines*

gepubliceerd ten behoeve van bedrijven en hun leveranciers die de XML standaard willen implementeren voor alle, ook niet-SEPA gerelateerde, betaalopdrachten.

Geschillenbeslechting binnen SEPA

Vanuit het MOB is aangedragen dat de binnen Nederland functionerende procedures voor geschillenbeslechting gehandhaafd dienen te blijven. Voor SEPA-betalingen zal een vergelijkbare procedure moeten gelden. In Nederland kunnen consumenten zich in geval van een geschil wenden tot het Klachteninstituut Financiële Dienstverlening (Kifid). In januari 2008 heeft er overleg plaatsgevonden tussen het Kifid, de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB), de Consumentenbond en DNB waarbij is gesproken over de procedure van geschillenbeslechting bij SEPA-betalingen.

Voortzetting Overstapservice

De Overstapservice reduceert daadwerkelijk drempels die rekeninghouders ervaren bij het overzetten van hun betalingsverkeer naar een andere bank. Dat concludeert SEO Economisch Onderzoek, dat onlangs in opdracht van het ministerie van Financiën een evaluatie van deze verhuisdienst uitvoerde, in het rapport 'Drempelvrees?'. Ook MOB-leden zijn geraadpleegd. De Overstapservice is een verhuisdienst van de gezamenlijke Nederlandse banken die particuliere en zakelijke rekeninghouders helpt bij het overzetten van hun betaalrekening van de ene naar de andere bank, en ervoor zorgt dat het betalingsverkeer soepel kan blijven doorlopen. Zowel particuliere als zakelijke gebruikers waarderen de Overstapservice, zo blijkt uit het onderzoek. Deze verlaagt naar hun mening drempels, doet hen eerder overstappen en verlaagt de switchingkosten. Dit komt de marktwerking ten goede. Niettemin kan de bekendheid en transparantie van de service worden vergroot. Marktpartijen worden opgeroepen hiervoor te zorgen.

Het MOB onderschrijft de conclusies en heeft daarnaast aangegeven dat het grote waarde hecht aan de handhaving van de Overstapservice, ook na de invoering van SEPA-betaalproducten. In zijn huidige vorm kan de Overstapservice echter niet blijven bestaan. In de huidige Nederlandse situatie verzorgt betalingsverwerker Equens een deel van de Overstapservice, maar buitenlandse verwerkers bieden die mogelijkheid niet. Ook maakt een verhuisservice geen deel uit van de uitgangspunten voor de SEPA-overschrijving en SEPA-incasso. In veel Europese landen bestaat zo'n verhuisservice op dit moment niet. De Nederlandse banken hebben inmiddels aangegeven dat de SEPA-overschrijving ook

onder de Overstapservice valt. Voor de invoering van de SEPA-incasso in 2009 ligt de situatie lastiger, maar de banken streven ernaar om hiervoor een oplossing te vinden.

De komst van SEPA brengt met zich mee dat het voortzetten van de Overstapservice moet worden gezien in de Europese context. Daarom bepleit het MOB dat onderzoek wordt gedaan of en hoe op (middel)lange termijn een uniforme en gestandaardiseerde Europese rekeningnummersystematiek kan worden ontwikkeld. Deze systematiek zou, als opvolger van de IBAN standaard, uiteindelijk perspectief moeten bieden op nummerportabiliteit, waarbij rekeninghouders in de EU landen hun bankrekeningnummer mee kunnen nemen naar een andere bank in de EU. Dit is zowel technisch als beleidsmatig een complexe zaak die alleen op Europees niveau kan worden opgelost.

Uitspraak Europese Commissie over multilaterale interbancaire vergoedingen MasterCard

Op 19 december 2007 heeft de Europese Commissie een uitspraak gedaan waarbij zij heeft gesteld dat de door MasterCard vastgestelde multilaterale interbancaire vergoeding voor betalingen met betaalpassen niet toelaatbaar zijn. Deze vergoeding betaalt de bank van de verkoper aan de bank van de consument in geval van betaling met een betaalpas. In het kwartaalbericht van december 2007 is uitvoerig ingegaan op het onderwerp interbancaire vergoedingen en de eenwording van de Europese betaalmarkt.

In Nederland gelden relatief lage, bilateraal vastgestelde, interbancaire vergoedingen voor het gebruik van een bankpas. Voor binnenlandse betalingen met een bankpas kan alleen gebruik worden gemaakt van het merk PIN, eigendom van Currence. Voor buitenlandse betalingen wordt gebruik gemaakt van het merk Maestro dat eigendom is van MasterCard. De uitspraak van de Commissie heeft op korte termijn dan ook weinig gevolgen voor de Nederlandse betaalmarkt, omdat in Nederland alleen multilaterale interbancaire vergoedingen gelden voor buitenlandse betalingen. In een aantal andere landen zijn er ook multilaterale interbancaire vergoedingen van toepassing op binnenlandse betalingen.

Banken en kaartmaatschappijen hebben teleurgesteld gereageerd op de uitspraak van de Commissie. De uitspraak heeft namelijk niet geleid tot de gewenste duidelijkheid over de mate waarin multilateraal vastgestelde vergoedingen in het algemeen toelaatbaar zijn. Dit heeft mogelijk ook gevolgen voor lopende en toekomstige

initiatieven om een Europees alternatief te bieden voor de grote Amerikaanse kaartmaatschappijen MasterCard en Visa.

Nederlandse markt overgegaan op TARGET2

DNB en de Nederlandse financiële instellingen zijn op 18 februari 2008 overgegaan op TARGET2, samen met nog zes andere eurolanden in deze tweede migratiegroep. In november 2007 werd dit nieuwe systeem voor betalingen tussen banken onderling al operationeel en sloten direct acht landen hierop aan. Een derde en laatste groep landen gaat over op 19 mei 2008. Het nieuwe systeem vervangt de voorloper TARGET, dat bestond uit op elkaar aangesloten nationale systemen. Net als zijn voorloper wordt TARGET2 gebruikt voor monetaire beleidstransacties en eurobetalingen tussen financiële instellingen in de EU.

Met deze tweede migratiegroep worden nu alle modules en interfaces van TARGET2 gebruikt, en verwerkt het systeem al ruim driekwart van het nationale en grensoverschrijdende verkeer dat voorheen door TARGET werd afgewikkeld. DNB heeft ondertussen haar systeem TOP buiten gebruik gesteld want de migratie was een nationale *big bang*: zowel DNB als de kredietinstellingen, clearing- en settlement-organisaties Equens en Euroclear Nederland zijn in één keer gemigreerd. Onder de kredietinstellingen is ook een aantal grote banken uit het Verenigd Koninkrijk die hun euroverkeer via DNB afwikkelt. Ook de Bank of England krijgt toegang via DNB omdat zij zelf als centrale bank niet meedoet aan TARGET2.

De maanden vóór de migratie stonden in het teken van vele testen en het gereed krijgen van alle nieuwe contracten. In het weekend voor 18 februari zijn alle gegevens, zoals saldi en kredietruimte, uit TOP omgezet naar TARGET2, een proces dat al tweemaal in een weekend geoefend was. Op maandag de 18e werden er, vóór de officiële opening om 07.00 uur, zeer kleine betalingen verstuurd om volledige zekerheid te hebben dat alles goed werkte. Vanaf opening kwam het betalingsverkeer rustig op gang zodat een beheerste en succesvolle invoering realiteit werd. Ook de dagafsluiting verliep probleemloos. De Nederlandse markt is nu aangesloten op een echt Europees systeem met uniforme diensten en tarieven in alle eurolanden en een aantal toekomstige eurolanden.

Ontwikkelingen in het chartale betalingsverkeer

Aanbesteding aanschaf eurobankbiljetten

De Europese Centrale Bank (ECB) wijst jaarlijks aan de nationale centrale banken een quotum toe voor de productie van bankbiljetten. DNB heeft als eerste centrale bank, het haar voor 2009 toegewezen quotum te produceren bankbiljetten, Europees aanbesteed. De Franse drukker Oberthur Technologies bracht de gunstigste offerte uit voor de levering van ruim 500 miljoen EUR 5 biljetten. De firma Joh. Enschedé in Haarlem was de goedkoopste voor levering van de EUR 20 biljetten. Omdat een aantal andere centrale banken via DNB hun EUR 20 quota bij Joh. Enschedé bestellen is een extra kwantumkorting verkregen. Joh. Enschedé heeft daarvoor een order binnengehaald om in totaal ruim 500 miljoen biljetten te drukken.

De aanbesteding door DNB is een stap op weg naar een gezamenlijke aanbesteding van centrale banken vanaf 2012. De centrale banken die zelf geen huisdrukkerij hebben, of waar geen staatsdrukkerij aanwezig is, zullen dan gezamenlijk en met medewerking van de ECB hun quota Europees aanbesteden. Besloten is daarbij dat staatsdrukkerijen en (huis)drukkerijen niet mogen inschrijven, tenzij de 'eigen' centrale bank ook haar quotum Europees aanbesteedt en de drukkerij niet wordt gesubsidieerd. Op deze wijze is een *level playing field* tussen aanbieders gewaarborgd. Bij de aanbesteding door DNB waren staats- en huisdrukkerijen om deze reden uitgesloten van deelname. De wijze van toekenning van de orders vanaf 2012 moet nog definitief worden vastgesteld. Naast de door de ECB vastgestelde kwaliteitseisen, is de prijs voor het drukken van een biljet daarbij het belangrijkste criterium. Tot 2012 zal de uitkomst van de huidige systematiek van de Europese aanbesteding voor DNB bepalend zijn voor de toekenning van orders aan drukkerijen.

Multi-oriëntatie sorteren

De Europese aanbesteding van de productie van bankbiljetten leidt tot concurrentie tussen aanbieders en daarmee tot lagere kosten voor DNB. DNB streeft naar besparingen in de totale chartale keten, waar andere betrokken partijen zoals banken, winkeliers en geldverwerkers voordeel bij hebben, ook indien hiertoe door DNB zelf extra kosten gemaakt moeten worden. Uitgangspunt daarbij is dat de te realiseren besparingen de extra kosten van DNB overtreffen.

In de huidige werkwijze moeten de banken alle biljetten rechttop ('georiënteerd') en 'met-de-voorkant-voor' ('gekoft') aanleveren om het sorteren bij DNB soepel te

laten verlopen. Het zogenoemde 'multi-oriëntatie sorteren' maakt dit 'koppen' en 'oriënteren' van biljetten overbodig. Voor de winkeliers en banken scheelt dit werk en kosten. Door technologische vernieuwingen is 'multi-oriëntatie sorteren' thans mogelijk. Over enige jaren is 'ongekoft' en 'ongeoriënteerd' aanleveren in het eurogebied toegestaan. De sorteermachines van DNB worden daarop tijdig aangepast. Het 'ongeoriënteerd' mogen aanleveren heeft als consequentie dat de biljetten ook 'ongeoriënteerd' uit de gelduitgifte-automaten komen. Technisch is dat geen enkel probleem, wel zal het enige gewenning vragen van het publiek.

Euroclear Data Centre Strategy project

De Euroclear Groep ('Euroclear') bestaat uit de Central Securities Depositories (CSD's) in Nederland, Frankrijk, België en het Verenigd Koninkrijk en de internationale CSD Euroclear Bank. CSD's zijn instellingen die effecten in bewaring nemen en effectentransacties afwickelen tussen partijen die een rekening aanhouden bij de CSD. Euroclear werkt al enkele jaren aan het integreren van de markten en het harmoniseren van de marktpraktijk, om afwikkeling van grensoverschrijdende transacties efficiënter en goedkoper te maken. In december 2008 wordt het ESES-systeem opgeleverd waarmee op één technisch platform de afwikkeling van via NYSE/Euronext in Parijs, Amsterdam en Brussel verhandelde stukken plaatsvindt. Gelijktijdig aan dit voor de marktpartijen zichtbare project heeft Euroclear ook achter de schermen gewerkt aan het verbeteren van de dienstverlening. In januari 2008 is het project 'Data Centre Strategy' (DCS) afgerond.

Het DCS-project heeft als doel de schokbestendigheid van de Euroclear-settlement systemen te verhogen. In het kader van het DCS-project heeft Euroclear besloten het risico van een regionale crisissituatie of catastrofe, een scenario waarin twee datacentra gelijktijdig of kort na elkaar uitvallen, te beperken door een derde datacentrum aan te sluiten op de infrastructuur. Euroclear heeft sinds januari 2008 twee datacentra in dezelfde regio en een derde datacentrum op enkele honderden kilometers afstand.

De twee datacentra in dezelfde regio wisselen elkaar met regelmaat af als primair datacentrum en beide centra zijn volledig synchroon. Synchronisatie van data naar het derde datacentrum vindt plaats met een kleine vertraging, in technische termen *latency* genoemd. Synchrone datarePLICATIE is niet mogelijk vanwege de grote hoeveelheid data en de grote afstand. De ver-

werking in de primaire datacentra afhankelijk maken van datasynchronisatie naar het derde datacentrum is geen voor de hand liggende optie, omdat de efficiency van het systeem dan zeer negatief beïnvloed wordt. Het derde datacentrum kan in geval van een regionale crisis-situatie die beide primaire datacentra treft worden ingeschakeld als primair datacentrum. Het proces is zo ontworpen dat het derde datacentrum na drie tot vier uren operationeel is. In deze periode kan geen afwikkeling van transacties plaatsvinden, maar Euroclear kan zo wel de afwikkeling conform de internationale standaarden op dezelfde dag afronden, en ook de continuïteit van de afwikkeling op termijn garanderen.

Doordat synchrone datarePLICATIE niet mogelijk is, bestaat het risico dat, in extreme gevallen, het derde datacentrum niet over dezelfde data beschikt als de deelnemers aan het systeem. In die gevallen moet Euroclear terugvallen op nood-reconciliatieprocedures met deelnemers en de centrale banken. SWIFT, de in Brussel gevestigde organisatie die een netwerk aanbiedt voor het internationale financiële dataverkeer, speelt in dit verband dan ook een belangrijke rol omdat daar kopieën van de berichten tussen Euroclear, deelnemers en de centrale banken worden bewaard. De Autoriteit Financiële Markten (AFM) en DNB zien het mogelijke verschil in data tussen de primaire sites en het derde datacentrum als een serieus risico dat nauwlettend, ook in internationaal verband, wordt beoordeeld, maar zien evenzeer de voordelen in van het derde datacentrum. Daarom hebben AFM en DNB in januari 2008 toestemming gegeven voor de afronding van het DCS-project.